

Inhimillinen pääoma muuttaa niukkuudesta runsauteen

Paavo Okko

Professori

Turun kauppakorkeakoulu

Jari Ritsilän tutkimus on väitöskirjaksi rakennettu viiden artikkelin kokonaisuus, joista neljä on jo julkaistu tai hyväksytty julkaistavaksi referee-menettelyä käyttävässä julkaisussa. Artikkelit on koottu kolmeksi teemaksi. Ensimmäinen artikkeli käsittelee sitä, mihin inhimillinen pääoma keskittyy, eli kuinka innovatiiviset yritysmiljööt muodostuvat. Näin syntyy kuvaa siitä, missä inhimilliselle pääomalle on kysyntää. Sitten kaksi työtä tutkii muuttoliikettä työmarkkinoiden sopeutumismekanismina. Tällöin tietysti kiinnitetään huomiota muuttajien sekä alueiden ominaisuuksiin ja ollaan kiinnostuneita erityisesti siitä, kuinka työttömyys liittyy muuttoliikkeeseen. Kahden viimeisen artikkelin aiheena on muuttoliikkeen inhimillistä pääomaa valikoivasti suuntaava luonne. Työhypoteesina on, että inhimillinen pääoma keskittyy. Se hakeutuu niukkuudesta runsauteen. Tutkimus lähestyy Suomen muuttoliikettä ja keskittymiskehitystä inhimillisen pääoman ja

uuden kasvuteorian näkökulmasta ja samalla myös ns. uuden talouden ajattelun hengessä. Tutkimuksen yleistavoitteena on lisätä tietoa inhimillisen pääoman keskittymisestä ja inhimillisen pääoman yhteyksistä muuttovirtoihin, erityisesti sen yhteyksistä muuttovirtojen selektiiviseen luonteeseen.

Johdannossa esitellään artikkelien sisältö yhteisen teeman alle kuuluvana kokonaisuutena. Yhteinen nimittäjä löytyy työvoiman sekä inhimillisen pääoman ja yritysten alueellisen keskittymisen näkökulmasta. Tutkimuksen lähtökohtana toimii endogeenisen kasvun teorian näkemys kasvusta ja inhimillisen pääoman roolista siinä. Inhimillinen pääoma on yksi agglomeraation etujen tekijä. Muuttajan valintaongelma kuvataan odotetun hyödyn maksimoinniksi. Niin se tietysti voidaan nähdä, mutta valitettavasti empiiriseen malliin ei ole helppo saada mukaan kaikkia kiinnostavia muuttajia. Päätöksenteko perustuu odotuksiin, joita ei voi havaita ja henkilökohtaista tulokehitystä tai muuttamisen kustannuksia ja alueiden välisiä elinkustannuseroja on vaikea saada mukaan. Näin empiirisen ja teoreettisen mallin

Ritsilä, Jari: STUDIES ON THE SPATIAL CONCENTRATION OF HUMAN CAPITAL, Jyväskylä Studies on Business and Economics 7, Jyväskylä 2001, 140 s.

väliin jää muuttotutkimuksen yleiseen tapaan etäisyyttä.

Ensimmäisessä teemassa luodaan kuvaa erityyppisistä alueista yritystoiminnan ympäristönä. Alueita mitataan innovatiivisuuden ja synergiaetujen näkökulmasta. Alueet on ryhmitelty kuntatyypeittäin (urbaanit, tiheästi asutut, maaseutu) sekä EU:n aluepolitiikan tavoitteiden mukaan ryhmiteltynä (”valkoiset” alueet, tavoite 2, tavoite 5b ja tavoite 6). Samanlaista innovatiivisten ympäristöjen tarkastelua ei Suomesta liene aikaisemmin tehty, vaikka aihetta onkin tutkittu enemmän kuin lähdeluettelosta voi päätellä. Tulokset kertovat eri aluetyyppien tarjoamista yritystoiminnan edellytyksistä melko odotetulla tavalla. Urbanien alueiden innovatiivisuus sekä alueelliset synergiaedut ovat korkealla. Tarkastelu osoittaa, millaisissa ympäristöissä inhimilliselle pääomalle on kysyntää ja mahdollisuuksia pääoman tehokkaaseen hyväksikäyttöön. Artikkelin lähestymistapa voisi tarjota kiinnostavaa tietoa eri alueiden noususta kasvuseuduiksi, jos tarkasteluun saataisiin ajallista ulottuvuutta.

Toinen teema on perinteinen kysymys muuttoliikkeestä ja työmarkkinoiden sopeutumisesta. Ensimmäisessä artikkelissa tarkastellaan logit-mallin avulla muuttoliikkeen henkilökohtaisia taustatekijöitä sekä yhteyksiä alueelliseen työmarkkinatilanteeseen. Siinä pyritään arvioimaan muuttoliikkeen vaikutusta työmarkkinoiden mikro- ja makrotasoiseen tehokkuuteen. Muuttajia kuvaavana havaintoaineistona käytettiin yli 50 000 hengen otosta vuosien 1985 ja 1990 väestölaskennasta niin, että siihen sisältyi molempina vuosina työvoimaan kuuluneita, vain 1990 työvoimaan kuuluneita sekä niitä, jotka olivat ensin työttömiä ja kuuluivat loppuhetkellä työvoimaan. Tarkastelu tuottaa paljon odotusten mukaisia empii-

risiä tuloksia, joista yksi kiinnostava on se, että alueella vallitseva työttömyystilanne vaikuttaa muuttamisen todennäköisyyteen enemmän kuin henkilökohtainen työttömyystilanne. Työttömyysseuduilta siis ilmeisesti muuttavat pois sekä työttömät että työlliset. Muuttajan työllistyminen määränpäässään ei kuitenkaan ole tilastollisesti havaittavissa oleva lopputulos muualle kuin Uudellemaalle muuttaneiden keskuudessa.

Teeman toisessa artikkelissa selitetään seutukunnittaista muuttovoittoa 1975–95 useilla muuttajilla. Tavoitteena on erityisesti katsoa alueiden ominaisuuksien valossa, mitkä seudut vetävät muuttajia puoleensa. Sekä poikkileikkaus- että paneeliaineistoja käytetään hyväksi. Estimointitekniikkaan kiinnitetään huomiota ja mallista otetaan esille useita eri spesifikaatioita. Tulokset viittaavat siihen, että alueen tulon hyvä kasvu ja korkea väestön koulutusaste lisäävät muuttovoittoa. Alkutuotannon suuri osuus ja korkea työttömyys jarruttavat alueelle muuttamista. Kuitenkin työttömyysasteen ja muuttoliikkeen välillä havaittiin sellainen negatiivinen yhteys, jonka voi tulkita merkitsevän muuttoliikkeen pyrkimystä tasoittaa työttömyyseroja. Tarkastelut tukevat siis yleistä käsitystä siitä, että muuttoliike pyrkii kumulatiivisesti vahvistamaan alueellisia tuotantokykyeroja, vaikka tulotasoerot eivät voimistuisikaan. Näyttää siltä, että samanlaisia tuloksia – ehkä vielä vahvempina – saataisiin, jos tarkastelu kohdistettaisiin 1990-luvun lopun vuosiin, jolloin muuttovoittoseutujen lukumäärä väheni entisestään.

Kolmannen teeman artikkelit (luvut 5 ja 6) tarkastelevat muuttovirtojen valikoivaa luonnetta inhimillisen pääoman kannalta. Ensimmäinen artikkeli tutkii, kuinka muuton mukana yhteiskunnan osaamis-pääoma allokoituu

uudelleen ja keskittyä alueellisesti. Yksilön muuttopäätöstä kuvataan tässäkin odotetun hyödyn maksimointimallilla. Inhimillisen pääoman yhteys keskittymiseen syntyy sen positiivisista ulkoisvaikutuksista. Sen takia asia ei tule kuvatuksi täydellisesti yksilötason valintamallilla. Yksilön inhimillisen pääoman arvo riippuu sen soveltamismahdollisuuksista. Siksi erikoistuneella resurssilla on enemmän käyttöä keskuksessa, ja uusien osaajien muuttaessa keskukseseen siellä jo olevienkin mahdollisuudet resurssiensa käyttämiseen lisääntyvät. Nobelisti *Robert Lucasiin* viittaaminen on paikallaan: inhimillinen pääoma liikkuu niukkuudesta runsauteen. Empiirisenä osana muodostetaan poikkileikkausaineistoon perustuva binäärinen logit-malli, jolla arvioidaan silloisten läänien välistä muuttoa. Tarkastelu on varsin monipuolinen, mutta perustulos on odotusten mukainen: korkeasti koulutetut muuttavat todennäköisemmin kuin muut. Heidän muuttotodennäköisyytensä on miltei 5%, kun koko joukon muuttoalttius on 2,6%. Inhimillinen pääoma siis keskittyy muuton myötä. Yleisesti ottaen henkilö muuttaa herkästi, jos hän on koulutettu tai työtön tahi aikaisemminkin jo muuttanut. Myös tällaisten selittäjien yhteisvaikutuksia olisi ollut kiinnostavaa tarkastella. Esim. sukupuoli ja tulotaso eivät selitä muuttokäyttäytymistä tässä mallissa.

Viimeisen teeman toinen artikkeli tarkastelee, mihin korkeasti koulutetut muuttavat. Siinä muodostetaan järjestetty todennäköisyysmalli, jossa selitetään muuton kohdealueita kolmeen ryhmään jaettuna: urbaanit seudut (yli 50 000 asukasta), muut tiheästi asutut seudut ja maaseutumaiset alueet. Otoksena on noin 25 000 työikäistä henkilöä (vuodelta 1994). Ur-

baanille seudulle muuttamisen todennäköisyys kasvaa 13,2%:lla, jos kyseessä on korkeasti koulutettu henkilö, ja maaseudulle muuttamisen todennäköisyys vastaavasti pienenee 18,5%:lla. Nämä tulokset ovat saman suuntaisia jo aikaisemmassa artikkelissa havaitulle ilmiölle, että korkeasti koulutetut muuttavat vilkkaasti niin kauan kunnes ovat päätyneet Uudellemaalle. Siellä heidän ylisuhteista poismuuttoa ei enää havaitakaan. Tulos siis osoittaa samaa: osaamis-pääoma väistyy syrjäseuduilta ja keskittyy suurimpiin keskuksiin.

Jari Ritsilän artikkelit ja niistä tehty johdannon ja yhteenvedon sisältävä kokonaisuus osoittavat aluetaloudellisen tutkimuksen hallintaa ja alan tutkimusperinteiden tuntemusta. Työn aihe on ajankohtainen ja sen luonne on vahvasti empiirinen. Artikkelit edustavat hyvää soveltavaa aluetutkimusta, jossa analysoidaan monipuolisesti laajoja mikroaineistoja. Työn empiiriset tulokset ovat kiinnostavia vaikka eivät valitettavasti kovin yllätyksellisiä. Tällaista empiiristä tutkimusta tarvitaan kuitenkin myös siksi, että tiedetään, kuinka yleisessä keskustelussa liikkuviin uskomuksiin kuuluu suhtautua. Havaintojakson jatkaminen nykyhetkeen saakka olisi ollut kiinnostavaa. Inhimillisen pääoman keskittymisen syitä olisi voinut tarkastella esim. kasvuteorian valossa vielä perusteellisemmin. Myös aluepoliittisten johtopäätösten kehittäminen olisi voinut olla enemmänkin artikkelien jatkona. Erityisesti osaamiskeskusajattelun arviointia olisi voinut tehdä tulosten pohjalta. Tällainen empiirinen työ on tarpeen, koska meillä on nyt erityinen tarve tietää, mitä aluerakenteessa tapahtuu. Siksi työtä olisi syytä jatkaa kattamaan aivan viimeisetkin vuodet. □